

Skräntärnan i Skåne

– historik och häckningsresultat 2008

THE CASPIAN TERN (*HYDROPROGNE CASPIA*) IN SCANIA – HISTORY AND BREEDING RESULT 2008

Skräntärnan är världens största tärna och den är hos oss en utpräglad Östersjöfågel. I Sverige häckar skräntärnan glest längs hela kusten, huvudsakligen i några få stora kolonier (90 % av fåglarna) men även som solitära par. De svenska skräntärnorna tillhör en stor geografiskt isolerad population, där även fåglar från Finland, Estland och Ryssland ingår (Staab 2007).

PATRIK OLOFSSON

Östersjöbeståndet låg i början av 1970-talet på cirka 2400 par, varav cirka 1000 par i Sverige. Därefter har beståndet minskat dramatiskt och 2005 beräknades Östersjöpopulationen till 1700 par, varav cirka 600 par i Sverige. Antalet kolonier har minskat markant och merparten av tärnorna har koncentrerats till några få lokaler, vilket gjort arten mer sårbar. En orsak till minskningen är sannolikt minkens etablering i skräntärnans häckningsområden men troligen är även jakt och andra ogynnsamma förhållanden på övervintringsplatserna i Västafrika en bidragande orsak (Staab 2007).

Miljö och häckningsbiologi

Skräntärnan ställer specifika krav på sin häckmiljö och den häckar i Sverige framförallt på låga, plana klipp- eller grusöar som ofta helt saknar träd eller hög buskvegetation. Som regel är dessa öar belägna i den yttre delen av skärgården. Fåglarna lever uteslu-

tande av fisk och de kan flyga långt för att nå bra fiskeplatser. Dessa är ofta belägna vid kustnära insjöar, åar eller grunda havsvikar (Staab 2007).

Studier har visat att de häckande skräntärnorna kan flytta mellan olika kolonier inom Sverige men även mellan de olika Östersjöländerna. Vanligtvis är fåglarna relativt ortstrogna och ungar brukar etableras inom 10 km från födelseplatsen (Fransson m.fl. 2008). Fåglar i häckande par är ofta i samma ålder och de häckar som regel tillsammans flera år i rad. Skulle någon av dem omkomma, sker ny parbildning. Överlevnaden hos gamla häckande fåglar är hög och det finns individer som blivit 30 år gamla (Staab 2007).

Hanen och honan flyttar inte tillsammans och skulle flera flygga ungar ingå i kullen delas de upp mellan föräldrarna. Skräntärnan har en förlängd omvårdnadstid och föräldrarna matar ungarna flera månader efter det

Skånes första skrântärnehäckning noterades på Måkläppen 1944.

foto **patrik olofsson**/N

att de blivit flygfärdiga, till och med nere på vinterkvarteren i Afrika (*Staav 2007*).

Skrântärnan i Skåne

Skånes första skrântärnehäckning noterades på Måkläppen 1944 och enstaka häckningar och häckningsförsök har därefter regelbundet skett i sydvästra Skåne sedan 1970-talet (årligen sedan 2000) med som mest två par. Fågellarna har framför allt noterats på Eskilstorps holmar men även på Måkläppen och Dynan utanför Klagshamn (*Ekberg & Nilsson 1994*).

I mitten av 1970-talet etablerades de första skrântärnorna på Ängaholmarna i nordöstra Skånes skärgård. Kolonin växte snabbt och 1979 fanns här 15 par. Under 80-talet var kolonin stabil runt 15-20 par

men i slutet av 1990-talet skedde en successiv nedgång till runt 10 par. Tillbakagången fortsatte under hela 2000-talet samtidigt som enstaka solitära par påträffades på andra öar i nordöstra Skåne. Idag består det skånska skrântärnebeståndet sannolikt bara av en handfull solitärhäckande par (*Tabell 1*).

Häckningsuppgifterna kommer främst från framlidne ringmärkaren Erik Schönbeck samt Nils Waldemarsson som årligen inventerar Ängaholmarna och i mindre utsträckning även från Greger Flyckt och undertecknad, som representerar Nedre Helgeåns Fågelstation och numera ansvarar för ringmärkningen. Resultat från sydvästra Skåne har erhållits av Lennart Karlsson på Falsterbo Fågelstation och kommer i de

Tabell 1. Antal skräntärnepar i Skåne 1976-2008.

Table 1. The Caspian tern in Scania, southernmost Sweden 1976-2008. Number of pairs.

flesta fall från Nils Kjelléns årliga inventeringar. Uppgifterna finns publicerade i "Fåglar i Skåne" samt i Nordöstra Skånes Fågelklubbs årssammanställning i "Spoven" 1976-2007.

Skräntärnan i Skåne 2008

Häckningssäsongen 2008 noterades fyra solitära skräntärnepar i nordöstra Skåne och därmed verkar tiden med en skånsk skräntärnekoloni vara över. I fjol fanns fortfarande två par kvar på Trueskär. Någon häckning konstaterades inte i sydvästra Skåne. Således häckade i Skåne 2008 totalt 4 par. Dessutom kan nämnas ett par på Vällholmen, strax innanför Blekingegränsen, där en adult fågel och en flygg juvenil noterades 4/7.

De häckande tärnorna i nordöstra Skåne fanns utspridda över hela skärgårdsområdet och samtliga skånska par höll till inom fågelskyddsområden med beträdnadsförbud under häckningstiden.

Av de häckande fåglarna i nordöstra Skåne

lade samtliga par utom ett tre ägg. Paret på Trueskär avbröt häckningen och lade ny kull på samma plats men även detta häckförsök misslyckades. Även paret på Rustningsskär (som var ny häcklokal) avbröt häckningen och en ny kull lades på samma ö. Det låga vattenståndet innebar bland annat att betesdjur kunde vada ut till ön vid flera tillfällen i juni och juli och fåglarna avbröt även det andra försöket. På Gruarna gick det bättre.

Tabell 2. Antal skräntärnepar och häckningsresultat i Skåne 2008.

Table 2. Number of breeding pairs of Caspian tern in Scania 2008.

Lokal	Antal par	Flygga ungar
Trueskär	1	0
Rustningsskär	1	0
Stora gru	1	2
Söndra skär	1	1
Totalt	4	3

Båda paren kläckte ut och vid besök i början av juni kunde två respektive tre ungar ringmärkas. Vid återbesök en månad senare påträffades tre flygga eller näst intill flygga ungar men det är inte omöjligt att ytterligare någon unge gömde sig i den frodiga vegetationen.

Reproduktion

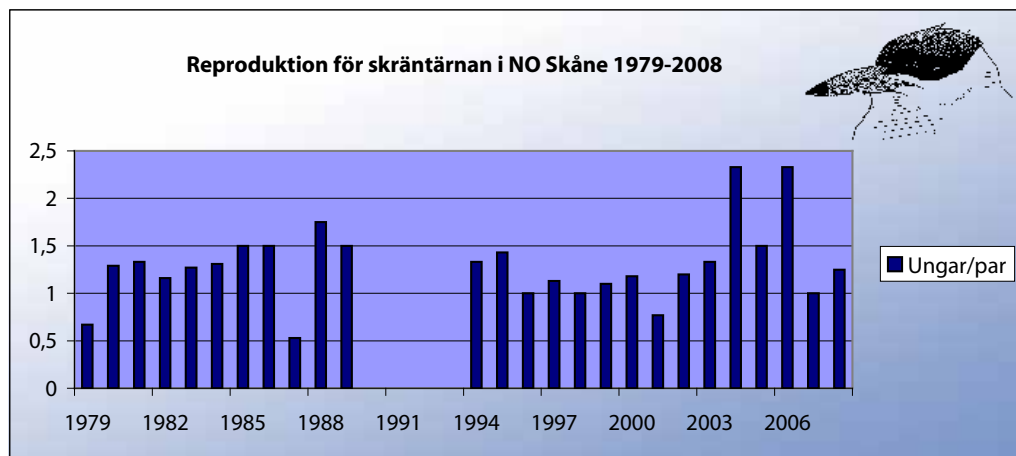
Någon omfattande studie av de häckande fåglarna och deras häckningsresultat har inte gjorts men i nordöstra Skåne har som regel minst ett besök årligen gjorts vid midsommartid i samband med ringmärkning. Siffrorna gäller därför oftast antalet stora ungar (pullstorlek C-D) men kan i flera fall, då

omläggningar gjorts, även handla om mindre ungar och i de fallen har som regel även ännu okläckta äggkullar påträffats. Under den senare delen av studieperioden har mer omfattande uppföljningar gjorts och för flera säsonger under 2000-talet gäller uppgifterna antalet flygga ungar. Mot bakgrund av dessa omständigheter, och att stora ungar kan vara mycket rörliga och lätt undgår upptäckt, bör siffrorna för reproduktionen i nordöstra Skåne ses som ett absolut minimum.

Även om omständigheterna och säkerheten för uppgifterna varierar, så framgår det av tabell 2 att reproduktionen i nordöstra Skåne generellt varit god med ett årligt medelvärde på 1,20 ungar/par. Undantag utgör 1991 och

Tiden med en skånsk skräntärnekoloni förefaller vara över, endast enstaka solitära par återstår. *foto patrik olofsson/N*

Tabell 3. Reproduktion för skräntärnan i NO Skåne 1979-2008.

Table 3. Reproduction of Caspian tern in northeastern Scania 1979-2008. No of young/pair.

1992 då de skånska skräntärnorna misslyckades med häckningen. Det ska även nämnas att siffror saknas för 1990 och 1993 då fåglar häckade men fick ut ett okänt antal ungar. De två sistnämnda säsongerna finns således inte med i beräkningen av tärnornas reproduktion. Denna period i början av 1990-talet minskade beståndet i Skåne något (*se tabell 1*) för att åter hämta sig under 1990-talets senare del. Värt att notera är de höga reproduktions-siffrorna under mitten av 2000-talet, då merparten av tärnorna häckade som solitära par och paradoxalt nog gäller dessa siffror flygga ungar till skillnad från det tidigare materialet som berör halvvuxna ungar.

Även i sydvästra Skåne har tärnorna överlag lyckats med häckningarna. Under de år då häckningsresultat föreligger och fåglarna hållit till på Eskilstorps holmar, har tärnorna lyckats de flesta år. Däremot verkar det som om häckningarna som regel misslyckas på Måkläppen.

Häckningsresultatet för nordöstra Skåne kan jämföras med reproduktionsstudier i Finland baserade på 380 par (*Soikkeli 1973*).

Studierna visade att 1,57 ungar per häckande par blev flygfärdiga men det ska betonas att denna studie gjordes i ett extremt skede då skräntärnebeståndet ökade starkt. Så god häckningsframgång är med all sannolikhet inte representativ för Östersjöbeståndet numera (*Staa v muntl.*).

Det skånska materialet visar således på en något lägre reproduktion än i den finländska studien från 1970-talet. Sannolikt kan häckningsresultatet i Skåne dock inte förklara skräntärnornas markanta nedgång, särskilt inte om man tar hänsyn till den goda reproduktionen de senaste tio åren (1,40 ungar/par 1999-2008) och det faktum att den verkliga reproduktionen under framför allt 1980- och 1990-talen med all sannolikhet varit något högre än siffrorna visar.

Diskussion

De skånska häckplatserna skiljer sig en hel del från övriga svenska häckningsöar. Dels häckar skräntärnorna i Skåne på kustnära öar och dels präglas många häcköar av rela-

tivt frodig vegetation. Karga klippöar saknas helt. Större delen av öarna i nordöstra Skåne, som tidigare i stor utsträckning betades av får och nöt, är idag igenväxta med hög örtvegetation, fläder och hagtorn och endast små fragment av öarna har en karg, ”eroderad karaktär” med blottlagd sand och grus. Undantag utgörs av ett fåtal uddar och

vikar samt en handfull små sandiga öar.

Av de fyra par som häckade i nordöstra Skåne 2008 placerade tre par sina bon på öppna, sandiga platser. Det fjärde paret valde boplats på ett stort område med packad tång. Samtliga bon var placerade 5-10 meter från vattenlinjen. Även häckplatserna i sydvästra Skåne utgörs av öppna sandiga öar

av varierande storlek. Ur ett bevarandeperspektiv är det därför viktigt att dessa sandöar eller uddar hålls öppna, vilket även är en förutsättning för att ha kvar merparten av våra övriga kuthäckande tärnor samt vadare som exempelvis roskarl. Med tanke på att skräntärnor kan häcka tätt tillsammans är min bedömning, trots ett fåtal lämpliga häcköar, att boplatser med lämpligt bosubstrat inte saknas i Skåne.

Det hade dock varit intressant att försöka öppna upp någon av de mindre öarna helt, ta bort samtliga träd och buskar samt fräsa upp markytan så att stora sand- och grusytor blottas. Förhoppningsvis kan därefter vatten och vind upprätthålla öns öppna karaktär ett tag framöver. Den kraftiga gödslingseffekt som tidigare orsakades av tusentals häckande gråtrutar bör idag vara betydligt mindre eftersom trutarna gått starkt tillbaka.

Även om siffrorna är något osäkra och saknas för vissa år, så har reproduktionen under större delen av skräntärnans drygt 30 år i nordöstra Skåne varit relativt god och sannolikt kan inte heller denna faktor förklara den dramatiska

nedgång som skett de senaste åren. Tvärtom har de nordostskånska skräntärnorna fått ut relativt många ungar under 2000-talet och med tanke på att ungar som regel etablerar sig i närheten av sin födelseplats, så borde populationen i Skåne åtminstone kunna förväntas vara stabil.

Predation av mink är ett allvarligt hot på många häckplatser i Östersjön men någon sådan har så vitt vi vet inte konstaterats i Skåne. Inte heller massdöd på grund av sjukdom eller annan allvarlig störning har noterats. Främsta orsaken till dåligt häckningsutfall i Skåne kan med all sannolikhet tillskrivas tillfälliga högvatten och kalla regniga försomrar. I takt med att tärnorna spritt ut sig och ibland häckar på mycket kustnära öar finns en risk att betesdjur vadat ut till öarna och stör tärnorna vilket exempelvis skedde i nordöstra Skåne 2008.

Mest troligt är att minskningen i Skåne är en effekt av den allmänna och kraftiga populationsnedgången i övriga Östersjön. Som alla små randpopulationer är de skånska skräntärnorna speciellt sårbara och den halvering av det svenska beståndet som skett de senaste 30 åren drabbar med all sannolikhet extra hårt i det perifera häckningsområde som Skåne utgör. En liknande utveckling har skett i Blekinge där populationen gått tillbaka från ett 50-tal par under 1980-talet till dagens bestånd på 10-20 par (Nilsson & Lundgren 1993, Staav 2007).

Ringåterfynd från Ringmärkningscentralen visar att en mycket stor del av Östersjöns skräntärnor övervintrar vid Nigerflodens inre delta i Mali. Fram till 2005 finns 143 ringåterfynd från Mali, varav flera kommer från fåglar som märkts som ungar i nordöstra Skåne. Unga fåglar, 1K-3K, dominerar de svenska återfynden från Mali och medel-

Ovan: Vy häckningsö i nordöstra Skåne. Boet är beläget i bildens mitt.

Nedan: Skräntärna, drygt veckogammal unge.

foto **patrik olofsson/N**

åldern för hela materialet ligger på drygt sex år. Äldst är en skräntärna som var inne på sitt 30:e levnadsår.

De flesta av de återfunna skräntärnorna har fångats med betad krok eller skjutits och för lokalbefolkningen är skräntärnorna, till-

sammans med stora vadare och änder, ett välkommet tillskott i en annars fiskdominerad diet. Troligen är jakt och fångst i vinterkvarteren ett av de huvudsakliga hoten mot våra skräntärnor. Även planer på nya dammbyggen, allt lägre vintervattenstånd och en växande befolkning i deltat minskar överlevnadschanserna för Östersjöns skräntärnor.

SUMMARY

The Caspian Tern is the worlds largest tern. In northern Europe an isolated population is shared by Sweden, Finland, Estonia and Russia. After a peak in the seventies with about 1 700 pairs in Sweden (2 400 pairs in the whole Baltic region) the population has decreased to about 600 pairs. Predation from the introduced American Mink is a major threat to the population but also hunting in the main wintering area, the inland delta of the Niger river in Mali. Further more are unfavourable conditions such as lower winter water levels and increased human population

in the delta supposed to be a threat.

The first record of breeding Caspian Terns in Scania, southernmost Sweden, is from 1944 when one pair was discovered on the island of Måkläppen. Since then the birds have regularly been breeding or trying to breed in the

southwest part of Scania with 1-2 pairs. In the mid 1970s Caspian Terns established a colony in the archipelago in the northeastern part of Scania. The colony grew fast and numbered 15-20 pairs in the 1980s. The population declined in the end of the 1990s to around 10 pairs. The decline continued and today the Caspian Tern population in Scania is down at a handful of solitary breeding pairs.

The cause of the decline in Scania is not obvious. Even if no extensive study of reproduction has been taking place the numbers of chicks has been recorded annually during ringing and these numbers indicate that the reproduction during the last 30 years has been fairly good (1,20 young/pair). No predation from the American Mink or other serious threats have been recorded.

The decline of the Scanian Caspian Tern population therefore is probably an effect of the general population decline in the whole

Baltic sea and as a population at the outskirts of the distribution area the terns in Scania are particularly vulnerable.

PATRIK OLOFSSON

Furubodavägen 73, 296 92 Yngsjö
patrikcj.olofsson@telia.com

Litteratur

- Ekberg, B. & Nilsson, L. 1994. *Skånes fåglar*. Signum. Lund.
- Fransson, T., Österblom, H. & Hall-Karlsson S. 2008. *Svensk ringmärkningsatlas. Vol. 2*. Stockholm.
- Fåglar i Skåne 1976-2007. Skånes Ornitologiska Förening.
- Nilsson, T. & Lundgren, U. 1993. *Blekinges fåglar*. Fåglar i Blekinge, Supplement 1993:1.
- Soikkeli, M. 1973. *Breeding Success of the Caspian Tern in Finland*. Bird Banding 44 (3): 196-2004.
- Spoven 1976-2007. Nordöstra Skånes Fågelklubb.
- Staav, R. 2007. *Åtgärdsprogram för Skräntärna 2007-2011*. Rapport 5702. Naturvårdsverket. Juni 2007.

foto patrik olofsson/N

foto **patrik olofsson**/N